

Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний університет»
Міністерства освіти і науки України

**АНАЛІТИЧНО-ПОРІВНЯЛЬНЕ
ПРАВознавство**
Електронне наукове видання

№1, 2022

Ужгородський національний університет
Ужгород 2022

УДК 001:34

ISSN 2788-6018

Аналітично-порівняльне правознавство – електронне наукове фахове видання
юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор: Бисага Ю.М. – д.ю.н., професор

Члени редакційної колегії: Белов Д.М. – д.ю.н., професор

Булеца С.Б. – д.ю.н., професор

Громовчук М.В. – д.ю.н., доцент

Дешко Л.М. – д.ю.н., професор

Заборовський В.В. – д.ю.н., професор

Лазур Я.В. – д.ю.н., професор

Манзюк В.В. – к.ю.н., доцент

Менджул М.В. – д.ю.н., доцент

Ондрова Юлія – к.ю.н.

(Словацька Республіка)

Рекомендовано до опублікування Вченою радою
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», протокол № 4 від 28.04.2022 року

Офіційний сайт: <http://app-journal.in.ua/>

Макетування здійснено у ТОВ «РІК-У»,
88000, м. Ужгород, вул. Гагаріна, 36;
print@rik.com.ua

ЗМІСТ

РОЗДІЛ І. ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА; ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ ВЧЕНЬ

- Дараганова Н.В.** ГОЛОВНІ КРИТЕРІЇ РОЗМЕЖУВАННЯ ПРАВА НА ПРИВАТНЕ ТА ПУБЛІЧНЕ..... **10**
- Завгородній В.А.** ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ПОНЯТТЯ «СУДОВА ПРАКТИКА» В СУЧАСНІЙ ЮРИДИЧНІЙ ДОКТРИНІ..... **15**
- Зінченко О.В.** ЕВОЛЮЦІЯ КОНСТИТУЦІЇ ЯПОНІЇ (1889-1946 рр.): КОМПАРАТИВНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ
- Черповицька І.Ю.** НАПРЯМИ Й ФОРМИ КОМУНІКАЦІЇ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА І СУДОВОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ: ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА..... **20**

РОЗДІЛ ІІ. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО; МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

- Громовчук М.В.,** ПРИНЦИП ГУМАНІЗМУ, ЯК ПЕРЕДУМОВА ЗМІСТУ СОМАТИЧНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ..... **33**
- Рогач О.Я., Белов Д.М.** КАТЕГОРІЯ «ПАРАДИГМА» В СУЧАСНИХ УМОВАХ ФУНКЦІОНУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ..... **37**
- Пулей В.** ПРАВО НА КОНСТИТУЦІЙНУ СКАРГУ СЕРЕД ІНШИХ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ..... **42**

РОЗДІЛ ІІІ. ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС; СІМЕЙНЕ ПРАВО; МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

- Грабовська Г.М., Белуга Ю.М.** ОСОБЛИВОСТІ ВЛАШТУВАННЯ ДІТЕЙ ДО ДИТЯЧИХ БУДИНКІВ ТА ПРИЙОМНИХ СІМЕЙ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ..... **46**
- Котвяковський Ю.О., Ромасенко К.М.** ОКРЕМІ ПИТАННЯ УКЛАДАННЯ АРБІТРАЖНОЇ УГОДИ У СПОРАХ З ІНОЗЕМНИМ ЕЛЕМЕНТОМ..... **51**
- Павлюк Н.М.** ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ ІНСТИТУТ ЕМАНСИПАЦІЇ НЕПОВНОЛІТНІХ: ДОКТРИНАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ СУТНОСТІ..... **56**
- Скрипник В.Л., Носа І.Ю.** ЮРИДИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОГОВОРУ БАНКІВСЬКОГО ВКЛАДУ (ДЕПОЗИТУ)..... **61**
- Татулич І.Ю.** ПРАВОВИЙ СТАТУС ЕКСПЕРТА З ПИТАНЬ ПРАВА В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ..... **66**
- Шпуганич І.І.** ПІДСТАВИ, ПОРЯДОК ТА ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ЗВІЛЬНЕННЯ З ПОСАДИ ГОЛОВИ ВИКОНАВЧОГО ОРГАНУ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ..... **72**
- Юраш І.І.** ОСОБЛИВІСТЬ УКЛАДЕННЯ МИРОВОЇ УГОДИ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ В ПОЛЬСЬКО-ЛИТОВСЬКІ ТА КОЗАЦЬКІ ЧАСИ (XIV-XVIII СТ.)..... **77**

РОЗДІЛ ІV. ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО, ГОСПОДАРСЬКО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО

- Деркач Е.М.** ПРАВОВІ ПИТАННЯ ПЕРЕВЕЗЕННЯ ВАНТАЖІВ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ..... **82**
- Довга М.О., Дяченко С.В.** ОСОБЛИВОСТІ ЮРИСДИКЦІЇ ГОСПОДАРСЬКИХ СУДІВ..... **87**
- Манзюк В.В., Заборовський В.В., Вашкович В.В.** ІСТОРИЧНІ ВИТОКИ СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ КОМЕРЦІЙНОГО ПОСЕРЕДНИЦТВА В СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ..... **94**

РОЗДІЛ V. ТРУДОВЕ ПРАВО, ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

- Луценко О.** ОПЛАТА ПРАЦІ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ТРУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКА (ПРАКТИКА КОРЕЇ ТА КИТАЮ)..... **99**

Тимчак В.В. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ.....	228
Панов А.В. ЗАКАРПАТСЬКИЙ КОНТЕКСТ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ 2020 р.....	232
Грицай С.О. ПРАВОВА СУТНІСТЬ ДЕФІНІЦІЇ «ВІРТУАЛЬНІ АКТИВИ» У ЗАКОНІ УКРАЇНИ «ПРО ВІРТУАЛЬНІ АКТИВИ».....	244
РОЗДІЛ VIII. КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ; КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО	
Бондаренко О.С., Малетов Д.В. ТИПОЛОГІЗАЦІЯ КОРУПЦІЇ: ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ КРИТЕРІЇ.....	249
Гута В.І. ДЕМПІНГ ЯК КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ.....	254
Ковалик Ю.М. КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ НАСЛІДКИ УМИСНОГО НЕВИКОНАННЯ ОБМЕЖУВАЛЬНИХ ЗАХОДІВ.....	259
Кузнецов В.В., Шармар О.М., Акімов М.О. ЕВОЛЮЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ (X-XXI ст.ст.).....	265
Луцький Т.М., Пасека О.Ф. ОКРЕМІ ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ПОКАРАННЯ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННО-ОБЧИСЛЮВАЛЬНИХ МАШИН (КОМП'ЮТЕРІВ), АВТОМАТИЗОВАНИХ СИСТЕМ ТА КОМП'ЮТЕРНИХ МЕРЕЖ І МЕРЕЖ ЕЛЕКТРОЗВ'ЯЗКУ.....	270
Масенко А.О. ПРАВОНАСТОСУВАННЯ ІНСТИТУТУ СПЕЦІАЛЬНОЇ КОНФІСКАЦІЇ: ДОСВІД КРАЇН ЄВРОПИ ТА ПІВНІЧНОЇ АМЕРИКИ.....	276
Мовчан Р.О. АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВЧОГО РІШЕННЯ ПРО ПОСИЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА МАРОДЕРСТВО.....	281
Острогляд О.В. КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ПОЛІТИКА В УМОВАХ ВІЙНИ: ЗАКОНОДАВЧИЙ АСПЕКТ.....	286
Парасюк М.В. ЗАОХОЧУВАЛЬНА НОРМА ПРО ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ОБІГ ФАЛЬСИФІКОВАНИХ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ: ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОЇ КОНСТРУКЦІЇ.....	291
Пустова Н.О. ДЕКРИМІНАЛІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У КОНТЕКСТІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ.....	297
Сметаніна Н.В., Череватюк Д.В. ВПРОВАДЖЕННЯ ПІДХОДІВ ЮРИДИЧНОГО ДИЗАЙНУ ЯК СПОСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ПРОГРАМ.....	303
Андрушко А.В. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВСТВА ЗАРУБІЖНИХ ДЕРЖАВ ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НАСИЛЬНИЦЬКЕ ЗНИКНЕННЯ.....	308
Ступник Я.В., Шаранич С.С. ДО ПИТАННЯ СПІВВІДНОШЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОЇ ПРЕЗУМПЦІЇ НЕВИНУВАТОСТІ ТА ІНСТИТУТУ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ.....	320
РОЗДІЛ ІХ. КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА; СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА; ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ	
Зуєв В.В. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗДІЙСНЕННЯ ЕКСТРАДИЦІЇ ОСОБИ ЗА НАЯВНОСТІ «ДИПЛОМАТИЧНИХ ПЕРЕПОН» ЯК ОСОБЛИВИЙ ПОРЯДОК КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ.....	328
Ільченко О.В., Анісімова Ю.В. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ОСІБ, ЯКІ БЕРУТЬ УЧАСТЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ: ПРОЦЕСУАЛЬНІ АСПЕКТИ.....	332
Кузьменко О.В. ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	336
Лоскутов Т.О. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ФІКСУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	340

УДК 343.43:341.4

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.01.56>

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВСТВА ЗАРУБІЖНИХ ДЕРЖАВ ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НАСИЛЬНИЦЬКЕ ЗНИКНЕННЯ

Андрушко А.В.,

доктор юридичних наук, доцент,

професор кафедри кримінального права та процесу

Ужгородського національного університету,

<https://orcid.org/0000-0002-7735-7898>

Андрушко А.В. Порівняльний аналіз законодавства зарубіжних держав про кримінальну відповідальність за насильницьке зникнення.

У статті на підставі вивчення законодавства 50 держав світу проаналізовано зарубіжний досвід кримінально-правової протидії насильницьким зникненням.

Аналіз кримінального законодавства понад 100 держав світу засвідчив, що кримінально-правові заборони насильницького зникнення на сьогодні містяться у законодавстві Австралії, Австрії, Азербайджану, Албанії, Анголи, Аргентини, Бельгії, Болівії, Боснії та Герцеговини, Буркіна-Фасо, Бурунді, Венесуели, Вірменії, Габону, Гватемали, Гондурасу, Іспанії, Камбоджі, Киргизстану, Колумбії, Конго, Лесото, Литви, Люксембургу, Малі, Мальти, Мексики, Молдови, Монголії, Нідерландів, Нікарагуа, Німеччини, Норвегії, Панами, Парагваю, Перу, Північної Македонії, Польщі, Румунії, Сальвадору, Сербії, Словаччини, Словенії, Фінляндії, Франції, Хорватії, Чаду, Чехії, Чорногорії та Швейцарії.

З'ясовано, що місце насильницького зникнення в системі Особливої частини зарубіжних кримінальних законів визначається по-різному. Встановлено, що переважна більшість законодавців зазначене діяння визнала злочином проти міжнародного правопорядку.

Звертається увага на те, що чимало законодавців не виокремили самостійну статтю про відповідальність за насильницьке зникнення, а визнали вказане діяння одним із різновидів злочинів проти людяності, згадавши про нього у відповідній «загальній» статті.

Встановлено, що формулюючи диспозицію відповідної кримінально-правової заборони, більшість законодавців зарубіжних держав виходили як із визначення насильницького зникнення, наведеного у ст. 2 Міжнародної конвенції про захист усіх осіб від насильницьких зникнень, так і з дефініції вказаного діяння, наведеної у п. «і» ч. 2 ст. 7 Римського статуту Міжнародного кримінального суду. При цьому звертається увага на те, що

зазначені міжнародно-правові акти встановлюють різні стандарти криміналізації насильницького зникнення.

Констатується значне різноманіття існуючих підходів не лише до криміналізації, а й до пеналізації насильницького зникнення. Підкреслюється, що проаналізований зарубіжний досвід може знадобитися при удосконаленні вітчизняної кримінально-правової заборони, присвяченої відповідальності за вказане посягання. Зокрема, на серйозну увагу заслуговує віднесення переважною більшістю законодавців насильницького зникнення до злочинів проти міжнародного правопорядку, а не до посягань на особисту свободу.

Ключові слова: кримінальні правопорушення проти волі, честі та гідності особи; насильницьке зникнення; злочини проти людяності; кримінальне законодавство зарубіжних держав; порівняльне кримінальне право.

Andrushko A.V. Comparative analysis of the legislation of foreign countries on criminal liability for enforced disappearance.

The article analyzes the foreign experience of criminal law counteraction to enforced disappearances on the basis of research of the legislation of 50 countries.

A study of the criminal law of approximately 100 countries has shown that criminal law prohibitions on enforced disappearances are currently contained in the legislation of Albania, Angola, Argentina, Armenia, Australia, Austria, Azerbaijan, Belgium, Bolivia, Bosnia and Herzegovina, Burkina Faso, Burundi, Cambodia, Chad, Colombia, Congo, Croatia, the Czech Republic, El Salvador, Finland, France, Gabon, Germany, Guatemala, Honduras, Kyrgyzstan, Lesotho, Lithuania, Luxembourg, Mali, Malta, Mexico, Moldova, Mongolia, Montenegro, Netherlands, Nicaragua, Norway, Northern Macedonia, Panama, Paraguay, Peru, Poland, Romania, Serbia, Slovakia, Slovenia, Spain, Switzerland, Venezuela.

It is found that the place of enforced disappearance in the system of the Special Part

of foreign criminal laws is defined differently. The article establishes that the vast majority of legislators recognized this act as a crime against international law order.

It is noteworthy that many legislators did not single out a separate article on liability for enforced disappearance, but recognized this act as a type of crime against humanity, mentioning it in the relevant "general" article.

The article establishes that while formulating the disposition of the relevant criminal law prohibition, most legislators of foreign countries proceeded from the definition of enforced disappearance, given in Art. 2 of the International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance, and from the definition of this act, given in paragraph "i" of Part 2 of Art. 7 of the Rome Statute of the International Criminal Court. Attention is drawn to the fact that these international legal acts set different standards for criminalizing enforced disappearances.

There is a significant variety of existing approaches not only to criminalization, but also to penalizing enforced disappearances. The article emphasizes that the studied foreign experience may be needed in improving the domestic criminal law prohibition on liability for such encroachment. In particular, the overwhelming majority of legislators attribute enforced disappearances to crimes against international law order rather than to encroachments on personal liberty.

Key words: criminal offenses against the liberty, honor and dignity of the person; enforced disappearance; crimes against humanity; criminal legislation of foreign countries; comparative criminal law.

Постановка проблеми. Як відомо, завдяки вивченню кримінального законодавства зарубіжних держав можна виявити як переваги, так і недоліки національного законодавства, запозичити кращий досвід для удосконалення чинного Кримінального кодексу (далі – КК) України. Повною мірою сказане стосується й доцільності вивчення зарубіжного досвіду кримінально-правової протидії насильницькому зникненню – діянню, відповідальність за яке у КК України встановлено 12 липня 2018 р. з огляду на приєднання до Міжнародної конвенції про захист усіх осіб від насильницьких зникнень.

Стан опрацювання цієї проблематики не можна визнати достатнім. Проблемам кримінальної відповідальності за насильницьке зникнення певну увагу присвятили О.М. Броневицька, І.Б. Газдайка-Василишин, К.П. Задоя, О.К. Марін, О.С. Наумова, А.С. Політова, І.З. Сень, Т.І. Созанський, В.Ю. Цвікі та інші науковці, проте зарубіжний досвід кримінально-правової протидії насильницьким зникненням досі майже не вивчався.

Мета статті – на підставі вивчення законодавства 50 держав світу проаналізувати зарубіжний досвід регламентації кримінальної відповідальності за насильницьке зникнення.

Виклад основного матеріалу. Вивчення кримінального законодавства понад 100 держав світу засвідчило, що кримінально-правові заборони насильницького зникнення на сьогодні містяться у законодавстві Австралії (ст. 268.21 КК) [1], Австрії (§ 312b, п. 5 ч. 3 § 321a КК) [2], Азербайджану (ст. 110 КК) [3], Албанії (ст. 109/с, ст. 74 КК) [4], Анголи (п. «h» ст. 382, п. «i» ст. 383 КК) [5], Аргентини (ст. 142 ter КК) [6], Бельгії (ст. 136ter КК) [7], Болівії (ст. 91 КК) [8], Боснії та Герцеговини (ст. 172 КК) [9], Буркіна-Фасо (ст. 314 КК) [10], Бурунді (п. 9 ст. 196, п. 9 ст. 197 КК) [11], Венесуели (ст. 180.A КК) [12], Вірменії (ст. 392 КК) [13], Габону (ст. 330 КК) [14], Гватемали (ст. 201 ter КК) [15], Гондурасу (ст.ст. 140–142 КК) [16], Іспанії (п. «f» ч. 2 ст. 607 bis КК) [17], Камбоджі (п. 9 ст. 188 КК) [18], Киргизстану (ст. 404 КК) [19], Колумбії (ст.ст. 165–167 КК) [20], Конго (п. 10 ст. 222 КК) [21], Лесото (п. «i» ч. 1, п. «d» ч. 2 ст. 94 КК) [22], Литви (ст. 100-1 КК) [23], Люксембургу (п. 9 ст. 136ter КК) [24], Малі (п. «h» ст. 29 КК) [25], Мальти (п. «i» ч. 1, п. «i» ч. 2 ст. 54C КК) [26], Мексики (ст.ст. 27–33 Загального закону про насильницьке зникнення людей, викрадення, вчинені приватними особами, та про національну систему розшуку людей) [27], Молдови (п. «g» ч. 1 ст. 135-1 КК) [28], Монголії (ст. 13.4 КК) [29], Нідерландів (п. «i» ч. 1, п. «d» ч. 2 ст. 4 Закону про міжнародні злочини) [30], Нікарагуа (ст. 488 КК) [31], Німеччини (п. 7 ч. 1, ч.ч. 2–5 § 7 Кодексу міжнародного кримінального права) [32], Норвегії (п. «i» ст. 102 КК) [33], Панами (ст.ст. 152, 153 КК) [34], Парагваю (ст. 236 КК) [35], Перу (ст. 320 КК) [36], Північної Македонії (ст. 403-а КК) [37], Польщі (п. 6 § 2 ст. 118а КК) [38], Румунії (п. «h» ч. 1 ст. 439 КК) [39], Сальвадору (ст.ст. 364–366 КК) [40], Сербії (ст. 371 КК) [41], Словаччини (§ 420а КК) [42], Словенії (ст. 101 КК) [43], Фінляндії (п. 3 ст. 3 глави 11 КК) [44], Франції (ст.ст. 221-12–221-17 КК) [45], Хорватії (п. 9 ч. 1 ст. 90 КК) [46], Чаду (п. «k» ч. 1, п. «i» ч. 2 ст. 292 КК) [47], Чехії (п. «g» ч. 1 § 401 КК) [48], Чорногорії (ст. 427 КК) [49] та Швейцарії (ст. 185bis, п. «e» ч. 1 ст. 264а КК) [50].

Звертає на себе увагу той факт, що значна частина законодавців, які на сьогодні встановлюють відповідальність за насильницьке зникнення, – законодавці держав Латинської Америки. Це не випадково, адже сам термін «насильницьке зникнення» (ісп. – «desaparición forzada») з'явився в результаті подій 60-70-х років минулого століття, коли латиноамериканські диктаторські режими вдавалися до практики, яка згодом отримала відповідну назву. З огляду на вказані події, жер-

твами яких стали десятки тисяч людей, заборона насильницьких зникнень у більшості держав Латинської Америки сьогодні визнається одним із пріоритетних завдань кримінально-правової політики.

Місце насильницького зникнення в системі Особливої частини кримінальних законів визначається по-різному. Переважна більшість законодавців (Австралії, Азербайджану, Анголи, Бельгії, Боснії та Герцеговини, Буркіна-Фасо, Бурунді, Вірменії, Габону, Гондурасу, Іспанії, Камбоджі, Киргизстану, Конго, Лесото, Литви, Люксембургу, Малі, Мальти, Молдови, Нідерландів, Нікарагуа, Німеччини, Норвегії, Перу, Північної Македонії, Польщі, Румунії, Сальвадору, Сербії, Словаччини, Словенії, Фінляндії, Хорватії, Чаду, Чехії, Чорногорії) розглядуване діяння визнала злочином проти міжнародного правопорядку. Так, у КК Австралії відповідна кримінально-правова заборона включена до розділу «Злочини проти людяності та пов'язані з ними правопорушення», у кримінальних кодексах Азербайджану, Вірменії і Конго – до розділу (глави) «Злочини проти миру і безпеки людства», у КК Анголи – до розділу «Злочини проти миру та міжнародного співтовариства», у КК Бурунді і КК Лесото – до розділу «Геноцид, злочини проти людяності та воєнні злочини», у КК Гондурасу і КК Іспанії – до розділу «Злочини проти міжнародного співтовариства», у КК Киргизстану – до розділу «Злочини проти міжнародного правопорядку», у КК Литви – до розділу «Злочини проти людяності та воєнні злочини», у КК Мальти – до розділу «Геноцид, злочини проти людяності, воєнні злочини та злочини агресії», у КК Молдови – до глави «Злочини проти миру і безпеки людства, воєнні злочини», у кримінальних кодексах Боснії та Герцеговини, Сербії і Чорногорії – до розділу «Злочини проти людяності та інших цінностей, захищених міжнародним правом», у КК Нікарагуа – до розділу «Злочини проти міжнародного порядку», у КК Норвегії – до глави «Геноцид, злочини проти людяності та воєнні злочини», у кримінальних кодексах Буркіна-Фасо, Габону, Камбоджі, Малі, Перу, Сальвадору і Чаду – до розділу «Злочини проти людяності», у КК Словенії – до глави «Кримінальні правопорушення проти людяності», у КК Північної Македонії – до розділу «Злочини проти людяності та міжнародного права», у КК Польщі – до розділу «Злочини проти миру, людяності та воєнні злочини», у КК Румунії – до глави «Злочини геноциду та проти людяності», у КК Словаччини – до глави «Злочини проти миру, проти людяності, злочини тероризму, екстремізму та воєнні злочини», у КК Фінляндії – до глави «Воєнні злочини та злочини проти людяності», у КК Хорватії – до розділу «Злочини проти людяності та людської гідності», у КК

Чехії – до розділу «Злочини проти людяності, проти миру та воєнні злочини», у КК Бельгії і КК Люксембургу – до розділу «Серйозні порушення міжнародного гуманітарного права». Німецький законодавець кримінально-правову заборону насильницького зникнення включив до Кодексу міжнародного кримінального права, нідерландський – до Закону про міжнародні злочини. Варто при цьому зауважити, що чимало з перерахованих законодавців (Анголи, Бельгії, Боснії та Герцеговини, Буркіна-Фасо, Бурунді, Вірменії, Габону, Іспанії, Камбоджі, Конго, Лесото, Люксембургу, Малі, Мальти, Молдови, Нідерландів, Німеччини, Норвегії, Північної Македонії, Польщі, Румунії, Сербії, Словенії, Фінляндії, Хорватії, Чаду, Чехії, Чорногорії) не виокремили самостійну статтю про відповідальність за насильницьке зникнення, а визнали вказане діяння одним із різновидів злочинів проти людяності, згадавши про нього у відповідній «загальній» статті.

У кримінальних кодексах Албанії (ст. 109/с), Аргентини (ст. 142 ter), Болівії (ст. 91), Венесуели (ст. 180.A), Гватемали (ст. 201 ter), Колумбії (ст.ст. 165–167), Панами (ст.ст. 152, 153) та Швейцарії (ст. 185bis) насильницьке зникнення визнано злочином проти особистої свободи. Водночас албанський (ст. 74), болівійський (ст. 81), панамський (ст. 441) та швейцарський (п. «е» ч. 1 ст. 264a) законодавці вказують, що насильницьке зникнення може бути визнано злочином проти людяності у разі, якщо вчинятиметься у контексті широкомасштабного або систематичного нападу на цивільне населення. Злочином проти особистої свободи насильницьке зникнення визнавав також грецький законодавець, який статті 322A–322Г, що раніше передбачали відповідальність за вказане діяння, нещодавно виключив з кримінального закону [51]. Подібним до зазначеного є підхід, що його займають монгольський та французький законодавці, котрі насильницьке зникнення визнали посяганням на людину, її права та свободи. Парагвайський законодавець насильницьке зникнення визнав діянням проти безпеки співіснування людей. Натомість у КК Австрії стаття про відповідальність за вказаний злочин (§ 312b) включена до глави 22 «Злочинні порушення службових обов'язків, корупція та пов'язані з ними злочинні діяння». Разом з тим, подібно до албанського, болівійського, панамського та швейцарського, австрійське кримінальне законодавство передбачає, що насильницьке зникнення може бути визнано злочином проти людяності у разі, якщо вчинятиметься у рамках широкомасштабного або систематичного нападу на цивільне населення (п. 5 ч. 3 § 321a). Зазначимо також, що й в КК Мексики [52] статті про відповідальність за насильницьке зникнення (ст.ст. 215-A–215-D) донедавна були розміщені

в главі про корупційні злочини, однак 17 листопада 2017 р. з мексиканського кримінального закону вони були виключені¹.

Вказуючи на потерпілого від насильницького зникнення, одні законодавці (Австрії, Азербайджану, Албанії, Болівії, Венесуели, Іспанії, Колумбії, Литви, Мексики, Молдови, Нікарагуа, Німеччини, Норвегії, Перу, Польщі, Румунії, Сальвадору, Словаччини, Фінляндії, Франції, Швейцарії) зазначають, що ним є одна людина (особа), інші ж (Анголи, Бельгії, Боснії та Герцеговини, Буркіна-Фасо, Бурунді, Габону, Вірменії, Камбоджі, Киргизстану, Конго, Лесото, Люксембургу, Мальти, Нідерландів, Північної Македонії, Словенії, Хорватії, Чаду, Чехії, Чорногорії) вказують на множину потерпілих від цього діяння. Деякі законодавці (Австралії, Аргентини, Гватемали, Гондурасу, Панами і Парагваю) підкреслили, що потерпілими від аналізованого посягання можуть бути як одна особа, так і декілька.

У ст. 2 Міжнародної конвенції про захист усіх осіб від насильницьких зникнень зазначено, що насильницьким зникненням вважається арешт, затримання, викрадення чи позбавлення волі в будь-якій іншій формі представниками держави чи особами або групами осіб, які діють з дозволу, за підтримки чи за згодою держави, при подальшій відмові визнати факт позбавлення волі або приховування даних про долю чи місцезнаходження зниклої особи, внаслідок чого цю особу залишено без захисту закону. Значна частина законодавців зарубіжних держав дослівно або ж майже дослівно відтворила конвенційне визначення насильницького зникнення у національних кримінальних законах. Водночас здійснений порівняльний аналіз засвідчив також існування певних відмінностей, що мають місце при формулюванні відповідних кримінально-правових заборон. Так, описуючи об'єктивну сторону розглядуваного посягання, австрійський та німецький законодавці з-поміж усіх наведених у конвенції форм позбавлення волі окремо згадали лише про викрадення людини, вказавши, утім, що можливим є й позбавлення її особистої свободи іншим чином. Законодавець Чорногорії вказав тільки на такі форми позбавлення волі, як затримання та викрадення людей, законодавець Чехії – на незаконне затримання, викрадення або будь-яке інше обмеження особистої свободи з наступним насильницьким зникненням. Законодавці Австралії, Азербайджану, Анголи, Боснії та Герцеговини, Бурунді, Габону, Киргизстану, Конго, Лесото, Мальти, Мол-

дови, Монголії, Нідерландів, Румунії, Словенії, Хорватії і Чаду виходять з того, що арешт, затримання та викрадення людини (людей) становлять вичерпний перелік можливих форм позбавлення волі, тоді як законодавці Албанії, Іспанії, Литви, Словаччини та Франції вказують, що можуть мати місце й інші форми. Деякі законодавці (Аргентини, Венесуели, Гватемали, Гондурасу, Колумбії, Мексики, Панами, Перу, Польщі, Швейцарії) не перераховували наведених у конвенції форм позбавлення волі, а обмежились вказівкою на те, що позбавлення свободи можливе у будь-якій формі. У п. «і» ст. 102 КК Норвегії про позбавлення волі не згадується, відповідальність настає за сприяння зникненню особи.

На відміну від законодавців інших держав, які вслід за конвенційним визначенням розглядуваного діяння виходять з того, що позбавлення волі може бути як законним, так і незаконним², венесуельський та монгольський законодавці вказали, що насильницьке зникнення утворює лише незаконне позбавлення свободи.

Невід'ємною ознакою насильницького зникнення є подальша відмова визнати факт позбавлення волі людини або приховування даних про долю такої людини чи місце її перебування. Водночас у § 312b КК Австрії сказано лише про приховування даних про долю чи місцезнаходження зниклої особи (тобто не згадано про подальшу відмову визнати факт позбавлення волі). Аналогічним є підхід німецького (п. 7 ч. 1 § 7 Кодексу міжнародного кримінального права) та швейцарського (ст. 185bis, п. «е» ч. 1 ст. 264a КК) законодавців. У п. 6 § 2 ст. 118a КК Польщі також не згадується про подальшу відмову визнати факт позбавлення волі, а замість приховування даних про долю такої людини чи місце її перебування вказано про відмову надати інформацію, яка стосується цієї особи чи місця її перебування, або ж надання неправдивих відомостей про цю особу чи місце її перебування. Законодавець Чорногорії у ст. 427 КК, навпаки, згадав тільки про подальшу відмову визнати факт позбавлення волі людини. У кримінальних кодексах Нікарагуа (ст. 488) і Сальвадору (ст. 364) сказано лише про непояснення причин затримання особи. Перуанський законодавець взагалі не згадує про зазначену вище ознаку аналізованого діяння, вказуючи натомість, що кримінально каранім є позбавлення свободи, наказ виконати дії чи виконання дій, що призводять до належним чином доведеного зникнення особи (ст. 320). Так само не згадують про вказану

¹ В листопаді 2017 р. у Мексиці був прийнятий «Загальний закон про насильницьке зникнення людей, викрадення, вчинені приватними особами, та про національну систему розшуку людей», у якому, зокрема, містяться норми про кримінальну відповідальність за розглядуване посягання (ст.ст. 27–33).

² Зауважимо, що нікарагуанський та сальвадорський законодавці у текстах відповідних кримінально-правових заборон спеціально підкреслили, що насильницьким зникненням є законне або незаконне затримання особи.

вище ознаку аналізованого посягання норвезький (п. «і» ст. 102) та чеський (п. «g» ч. 1 § 401) законодавці.

Законодавці Бельгії, Буркіна-Фасо, Вірменії, Камбоджі, Люксембургу, Малі, Північної Македонії, Сербії та Фінляндії, визнавши насильницьке зникнення різновидом злочинів проти людяності, у відповідних статтях КК або ж взагалі не навели сутнісних ознак вказаного діяння (законодавці Камбоджі, Люксембургу, Малі, Північної Македонії та Сербії), або ж обмежились незначною їх деталізацією. Так, у ст. 392 КК Вірменії злочином проти безпеки людства визнається «викрадення людей, якому слідує їх зникнення», у ст. 314 КК Буркіна-Фасо злочином проти людяності визнано «викрадення людей з подальшим їх зникненням», у п. 3 ст. 3 глави 11 КК Фінляндії різновидом злочину проти людяності визнається «спричинення недобровільного зникнення особи, яка була позбавлена свободи», у ст. 136ter КК Бельгії зроблено відсилку до Римського статуту Міжнародного кримінального суду і підкреслено, що насильницьке зникнення людей як злочин проти людяності має бути вчинене у рамках широкомасштабного чи систематичного нападу, спрямованого проти цивільного населення. У цьому контексті варто зауважити, що частина законодавців, котрі розглядуване діяння визнали злочином проти міжнародного правопорядку, не вказує, що насильницьке зникнення має бути вчинене у рамках широкомасштабного чи систематичного нападу проти цивільного населення. Таку позицію займають, зокрема, законодавці Азербайджану, Вірменії, Киргизстану, Литви, Нікарагуа, Перу, Сальвадору та Словаччини (натомість законодавці Австралії, Анголи, Бельгії, Боснії та Герцеговини, Буркіна-Фасо, Габону, Гондурасу, Камбоджі, Конго, Лесото, Люксембургу, Малі, Мальти, Молдови, Нідерландів, Німеччини, Північної Македонії, Польщі, Румунії, Сербії, Фінляндії, Чаду і Чорногорії займають протилежну позицію, підкреслюючи, що для визнання цього діяння злочином проти людяності потрібно, аби воно було вчинене у рамках широкомасштабного чи систематичного нападу проти цивільного населення).

Одні законодавці (Албанії, Болівії, Венесуели, Гондурасу, Іспанії, Колумбії, Монголії, Панами, Парагваю, Словаччини, Франції) вказали на такий конвенційний наслідок насильницького зникнення, як залишення потерпілої особи без захисту закону, інші (Австралії, Азербайджану, Боснії та Герцеговини, Бурунді, Габону, Киргизстану, Конго, Лесото, Мальти, Молдови, Нідерландів, Німеччини, Норвегії, Польщі, Румунії, Словенії, Хорватії, Чаду, Чорногорії, Швейцарії), вслід за положеннями Римського статуту Міжнародного кримінального суду, визнали вказану ознаку не наслідком, а метою розглядуваного посягання, треті (Австрії, Анголи, Аргентини, Бельгії, Буркі-

на-Фасо, Вірменії, Гватемали, Камбоджі, Литви, Люксембургу, Малі, Мексики, Нікарагуа, Перу, Північної Македонії, Сальвадору, Сербії, Фінляндії, Чехії) – не згадали про цю ознаку у тексті відповідних кримінально-правових заборон.

Якщо одні законодавці обмежились вказівкою на залишення особи без захисту закону, то законодавці Болівії, Венесуели, Гондурасу і Панами зробили додаткові уточнення. Так, у ст. 91 КК Болівії, ст. 140 КК Гондурасу та ст. 152 КК Панами конкретизовано, що наслідком розглядуваного діяння є унеможливлення або ж ускладнення використання правових засобів та відповідних процесуальних гарантій, у ст. 180.A КК Венесуели – унеможливлення реалізації конституційних та законних прав і гарантій.

Венесуельський та гватемальський законодавці вважали за необхідне вказати на момент закінчення аналізованого посягання. Так, у ст. 180.A КК Венесуели зазначено, що насильницьке зникнення вважатиметься вчинюваним доти, доки не буде встановлено місцезнаходження зниклої особи, у ст. 201 ter КК Гватемали – доки потерпіла особа не буде звільнена.

У дефініції насильницького зникнення людей, наведеної у п. «і» ч. 2 ст. 7 Римського статуту Міжнародного кримінального суду, вказано на обов'язковість мети залишення потерпілої особи без захисту закону протягом тривалого часу. Як зазначалося, деякі законодавці віддали перевагу цьому визначенню насильницького зникнення, а не тому, яке наводиться у Міжнародній конвенції про захист усіх осіб від насильницьких зникнень. Якщо законодавці Австралії, Азербайджану, Боснії та Герцеговини, Бурунді, Габону, Киргизстану, Конго, Лесото, Мальти, Нідерландів, Німеччини, Норвегії, Польщі, Румунії, Словенії, Хорватії, Чаду і Швейцарії підкреслили, що мета розглядуваного діяння спрямована на залишення особи без захисту закону протягом тривалого часу, то молдовський та чорногорський законодавці про тривалість залишення особи без захисту закону не згадали.

На виконання положень п. «b» ч. 1 ст. 6 Міжнародної конвенції про захист усіх осіб від насильницьких зникнень законодавці Албанії (ч. 2 ст. 109/с), Словаччини (ч. 2 § 420a) та Франції (ст. 221-13) передбачили відповідальність не лише за вчинення акту насильницького зникнення, а й за поведінку керівника, який знав, що підлеглі, котрі знаходяться під його реальною владою та контролем, скоювали або мали намір вчинити злочин насильницького зникнення, або свідомо проігнорував очевидну інформацію, що свідчить про це; ніс реальну відповідальність та здійснював реальний контроль стосовно діяльності, з якою був пов'язаний злочин насильницького зникнення, а також який не вжив усіх необхідних і розумних заходів у рамках його повноважень з

метою недопущення або припинення вчинення акту насильницького зникнення або для передачі цього питання до компетентних органів для розслідування та кримінального переслідування. У ст. 29 мексиканського Загального закону про насильницьке зникнення людей, викрадення, вчинені приватними особами, та про національну систему розшуку людей вказано лише на те, що керівники вважатимуться особами, котрі вчинили злочин насильницького зникнення.

Вище зазначалося, що відповідно до конвенційного визначення насильницького зникнення його суб'єктами визнаються представники держави чи особи або групи осіб, які діють з дозволу, за підтримки чи за згодою держави. Законодавці ряду держав (зокрема, Аргентини, Гондурасу, Іспанії, Литви, Панами, Парагваю, Словаччини, Франції), формулюючи диспозиції відповідних кримінально-правових заборон, дослівно або ж майже дослівно відтворили вказане положення конвенції. Законодавці Анголи, Боснії та Герцеговини, Бурунді, Киргизстану, Конго, Лесото, Мальти, Молдови, Нідерландів, Румунії і Чаду вказали, що суб'єктом розглядуваного посягання є держава чи політична організація або ж особа, що діяла з їх дозволу, за їх підтримки чи за погодженням з ними, тобто віддали перевагу тому визначенню кола суб'єктів насильницького зникнення, яке наведено у п. «і» ч. 2 ст. 7 Римського статуту Міжнародного кримінального суду. Майже тотожним є перелік кола суб'єктів аналізованого діяння за австралійським законодавством, яке замість держави вказує на «уряд країни». Законодавці ряду держав (зокрема, Австрії, Азербайджану, Албанії, Мексики, Німеччини, Норвегії, Польщі, Словенії, Хорватії, Швейцарії) дещо модифікували перелік кола суб'єктів насильницького зникнення, наведений у згаданих міжнародних актах. Так, у § 312b КК Австрії сказано про будь-яку особу, котра діє від імені або за згодою держави чи політичної організації, у ст. 110 КК Азербайджану – про особу, що діє за завданням, за підтримки чи за згодою держави або політичної організації, у ст. 109/с КК Албанії – про державних посадових осіб або осіб, які діють з їх дозволу, за їх підтримки чи за їх схваленням, у ст. 27 мексиканського Загального закону про насильницьке зникнення людей, викрадення, вчинені приватними особами, та про національну систему розшуку людей – про державного службовця або особу, яка діяла з дозволу, за підтримки чи мовчазної згоди державного службовця, у п. 7 ч. 1 § 7 Кодексу міжнародного кримінального права Німеччини – про особу, котра діє від імені чи з дозволу держави або політичної організації, у п. «і» ст. 102 КК Норвегії – про будь-яку особу, яка діє від імені чи за згодою, підтримкою або дозволом держави чи політичної організації, у п. 6 § 2 ст. 118а КК Польщі – про особу, яка діє з метою виконання

чи підтримки політики держави або організації, у ст. 101 КК Словенії – про представників держави чи політичної організації, а також осіб, що діяли з їх дозволу, за їх підтримки чи за погодженням з ними, у п. 9 ч. 1 ст. 90 КК Хорватії – про особу, що діє від імені чи з дозволу держави або політичної організації, а також за їх підтримки чи за погодженням з ними, у ст. 185bis і п. «е» ч. 1 ст. 264а КК Швейцарії – про будь-яку особу, яка діє за наказом або за згодою державної чи політичної організації, а також про особу, що діє від їх імені. У ст. 320 КК Перу суб'єктом насильницького зникнення визнано будь-яку посадову особу чи державного службовця. Монгольський законодавець суб'єктом насильницького зникнення визнав службову особу, прокурора чи суддю, уповноважених на проведення розслідування. Венесуельський та гватемальський законодавці вказали, що зазначене діяння можуть вчиняти також учасники груп чи банд, організованих з терористичними, повстанськими чи диверсійними цілями, котрі викрадають людину. Французький законодавець встановив, що кримінальній відповідальності за насильницьке зникнення підлягають не лише зазначені вище фізичні особи, а й юридичні особи (ст. 221-17). Законодавці Габону (ст. 336 КК) та Камбоджі (ст. 192 КК) також вказали, що за злочини проти людяності (одним із яких визнано насильницьке зникнення людей) юридичні особи можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності. У кримінальному законодавстві Бельгії, Буркіна-Фасо, Вірменії, Габону, Камбоджі, Люксембургу, Малі, Північної Македонії, Сербії, Фінляндії, Чехії та Чорногорії жодної конкретизації характеристик суб'єкта аналізованого посягання немає.

Обов'язковою ознакою насильницького зникнення у ст. 201 ter КК Гватемали визнано позбавлення однієї чи кількох осіб свободи з політичних мотивів при подальшій відмові визнати факт позбавлення свободи або у разі приховування даних про долю чи місцезнаходження зниклої особи. Водночас у цій же статті зазначено, що злочин насильницького зникнення матиме місце й у разі відсутності політичних мотивів, за умови, що це діяння вчинене представниками органів держбезпеки під час виконання ними своїх службових обов'язків, коли вони діяли свавільно або зі зловживанням чи перевищенням влади.

Одні законодавці (Австралії, Азербайджану, Анголи, Бельгії, Болівії, Боснії та Герцеговини, Буркіна-Фасо, Бурунді, Вірменії, Габону, Іспанії, Камбоджі, Киргизстану, Конго, Лесото, Литви, Люксембургу, Малі, Мальти, Нідерландів, Нікарагуа, Норвегії, Парагваю, Північної Македонії, Польщі, Румунії, Сербії, Словенії, Франції, Хорватії, Чаду, Чехії, Чорногорії) не диференціюють кримінальну відповідальність за насильницьке зникнення, другі (Албанії, Гватемали, Молдо-

ви, Монголії, Перу, Словаччини, Фінляндії) – виокремлюють лише обставини, які обтяжують відповідальність за вказане діяння, треті (Венесуели, Панами, Сальвадору) – виділяють тільки обставини, які пом'якшують відповідальність за насильницьке зникнення, четверті (Аргентини, Гондурасу, Колумбії, Мексики) – виокремлюють і кваліфікуючі, і привілеюючі ознаки розглядуваного посягання. Законодавці Албанії, Монголії та Словаччини виокремили не лише кваліфікуючі, а й особливо кваліфікуючі ознаки насильницького зникнення.

Австрійський законодавець не диференціював відповідальність за вказане діяння як за службовий злочин, однак зробив це за насильницьке зникнення як за злочин проти людяності, виокремивши у п. 5 ч. 3 § 321а КК Австрії таку кваліфікуючу ознаку, як спричинення цим злочином смерті особи. Так само швейцарський законодавець не диференціював відповідальність за зазначене діяння як за злочин проти особистої свободи, однак зробив це за насильницьке зникнення як за злочин проти людяності. У ч. 2 ст. 264а КК Швейцарії посилена відповідальність передбачена за вчинення злочину проти людяності (у т.ч. й насильницького зникнення) щодо великої кількості людей, а також за жорстоку поведінку винного. Крім того, у частині 3 зазначеної статті вказано, що у менш тяжких випадках вчинення даного злочину винному може бути призначено менш суворе покарання (ув'язнення на строк не менше одного року), однак про які саме випадки йдеться – не уточнено.

Вчинення насильницького зникнення щодо дитини (у законодавстві деяких держав міститься уточнення – щодо особи, котрій не виповнилося 18 років) обтяжуючою відповідальність обставиною визнали законодавці Албанії, Аргентини, Гондурасу, Колумбії, Мексики, Монголії, Перу та Словаччини, щодо особи похилого віку – законодавці Аргентини, Гондурасу, Колумбії, Мексики та Перу (при цьому у законодавстві деяких держав конкретизовано вік потерпілої особи: у КК Колумбії та КК Перу вказано, що така особа має бути старше 60 років, у КК Аргентини – у віці понад 70 років), щодо вагітної жінки – законодавці Албанії, Аргентини, Гондурасу, Колумбії, Мексики, Монголії та Перу, щодо інваліда – законодавці Аргентини, Гондурасу, Колумбії, Мексики та Перу, щодо будь-якої жінки – законодавець Мексики, щодо кількох осіб – законодавці Албанії та Монголії.

Албанський законодавець виокремив також такі кваліфікуючі ознаки насильницького зникнення, як вчинення вказаного діяння щодо осіб, котрі з різних причин не можуть себе захистити, вчинення його повторно, у співучасті, а також якщо воно супроводжувалось заподіянням тяжких фізичних страждань. Обставиною, що обтяжує кримінальну відповідальність за насильниць-

ке зникнення, гватемальський та колумбійський законодавці визнали спричинення вказаним діянням тяжких тілесних ушкоджень, серйозної психічної травми або ж смерть потерпілої особи. Спричинення смерті зниклої особи кваліфікуючою ознакою вказаного діяння визнали також аргентинський, мексиканський та німецький законодавці. При цьому мексиканський законодавець вважав за необхідне уточнити, що смерть зниклої особи може настати внаслідок будь-яких змін її здоров'я, які настали через насильницьке зникнення або через перенесену раніше хворобу, яка не була належним чином вилікувана виконавцями чи співучасниками цього злочину (п. «І» ст. 32 Загального закону про насильницьке зникнення людей, викрадення, вчинені приватними особами, та про національну систему розшуку людей). У КК Молдови посилену відповідальність встановлено за вбивство однієї чи кількох осіб, котрі стали потерпілими від злочину проти людяності (одним із таких визнано насильницьке зникнення), а також за створення населенню або його частині з метою його повного чи часткового знищення умов життя, розрахованих на його фізичне знищення. Законодавці Албанії, Монголії та Словаччини спричинення смерті потерпілій від насильницького зникнення особі визнали особливо кваліфікуючою ознакою вказаного діяння; при цьому зазначена ознака албанським законодавцем визнана єдиною особливо обтяжуючою обставиною розглядуваного посягання.

У ч. 4 ст. 13.4 КК Монголії та у ч. 4 § 420а КК Словаччини максимальне покарання передбачено за спричинення насильницьким зникненням тяжкої шкоди здоров'ю потерпілого. Крім того, монгольський законодавець виокремив таку особливо кваліфікуючу ознаку розглядуваного діяння, як вчинення його організованою злочинною групою, а словацький – вчинення його щодо вразливої особи.

У КК Аргентини передбачено таку обтяжуючу насильницьке зникнення обставину, як народження жінкою у цей період дитини. Законодавець Гондурасу посилив відповідальність за позбавлення зниклого свободи, яке тривало понад 72 години. Колумбійський законодавець обтяжуючими насильницьке зникнення обставинами визнав вчинення вказаного діяння щодо державних службовців, комунікаторів, правозахисників, претендентів на виборні посади, керівників чи членів профспілкової, політичної або релігійної організації, мирового судді чи щодо будь-якої іншої особи у зв'язку з її поглядами або політичними переконаннями чи з причин, що передбачають будь-яку форму дискримінації або нетерпимості; вчинення його щодо близьких родичів зазначених вище осіб; вчинення розглядуваного діяння з використанням державних активів; вчинення будь-яких дій щодо трупа потерпілого з метою уникнути

подальшого впізнання зниклої особи; піддавання потерпілого жорстокому, нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню, якщо така поведінка не становить іншого злочину, тощо. Мексиканський законодавець встановив посилену відповідальність за розглядуване діяння, якщо мотивами його вчинення були становище мігранта або особи африканського походження, або особи, яка належить до корінного народу чи общини тощо, а також гендерна ідентичність або сексуальна орієнтація потерпілої особи. Крім того, обтяжуючими насильницьке зникнення обставинами мексиканський законодавець визнав вчинення вказаного діяння щодо особи, котра здійснювала правозахисну або журналістську діяльність, щодо особи, яка є членом органів громадської безпеки, щодо осіб, які мають родинні, дружні, трудові чи довірчі відносини з потерпілим, а також вчинення зазначеного діяння з метою приховати вчинення інших злочинів (ст. 32 Загального закону про насильницьке зникнення людей, викрадення, вчинені приватними особами, та про національну систему розшуку людей).

У ст. 4 глави 11 КК Фінляндії обставинами, які обтяжують відповідальність за злочини проти людяності (одним із таких є «спричинення недобровільного зникнення особи, яка була позбавлена свободи»), визнається спрямованість вказаних злочинів проти великої групи осіб, вчинення їх з особливою жорстокістю або способом, що принижує гідність потерпілої особи, а також якщо зазначені злочини особливо детально планувалися. У ч. 5 § 7 Кодексу міжнародного кримінального права Німеччини передбачено посилену відповідальність за вчинення злочинів проти людяності, одним із яких визнається насильницьке зникнення, з метою підтримки інституційного режиму систематичного пригнічення та домінування однієї расової групи над іншою.

Обставинами, які пом'якшують кримінальну відповідальність за насильницьке зникнення, більшість законодавців держав Латинської Америки (Аргентини, Венесуели, Гондурасу, Колумбії, Мексики, Панами) визнає добровільне звільнення потерпілої особи або ж надання відомостей про її місцезнаходження за умови, що винний не завдав шкоди здоров'ю цієї особи. Мексиканський законодавець пом'якшуючими насильницьке зникнення обставинами визнав також надання ефективної інформації, яка дозволить виявити місцезнаходження трупа чи людських останків зниклої особи, або ж уточнити фактичні обставини насильницького зникнення чи встановити винних у його вчиненні осіб. Сальвадорський законодавець менш суворі покарання передбачив за вчинення аналізованих дій особою, яка отримала наказ чи вказівку від представника держави або особи, що діяла з дозволу, за підтримки чи за згодою держави. У Кодексі міжнародного кримінального

права Німеччини (чч. 2, 4, 5 § 7) передбачено можливість застосування м'якшого покарання до особи, яка вчинила злочин проти людяності (зокрема, насильницьке зникнення) «у менш тяжких випадках», однак не конкретизовано про які саме випадки йдеться.

Здійснений порівняльно-правовий аналіз засвідчив, що за насильницьке зникнення законодавці здебільшого передбачають суворе покарання (ув'язнення на тривалий строк або ж довічне позбавлення волі). Так, у КК Австралії за цей злочин передбачено ув'язнення на строк 17 років, у КК Австрії – на строк від 1 до 10 років (а як за злочин проти людяності – від 5 до 15 років), у КК Азербайджану – від 10 до 20 років або довічне позбавлення волі, у КК Албанії – від 7 до 15 років (а як за злочин проти людяності – ув'язнення на строк понад 15 років або довічне позбавлення волі), у КК Анголи – від 3 до 20 років, у КК Аргентини – від 10 до 25 років, у КК Болівії – від 25 до 30 років, у КК Боснії та Герцеговини – на строк не менше 10 років або довгострокове ув'язнення, у КК Бурунді – довічне позбавлення волі (див. ст. 200), у КК Венесуели – від 15 до 25 років, у КК Вірменії – від 7 до 15 років або довічне позбавлення волі, у КК Габону – довічне позбавлення волі (див. ст. 334), у КК Гватемали – від 25 до 40 років, у КК Гондурасу – від 15 до 20 років, у КК Іспанії – від 12 до 15 років, у КК Камбоджі – довічне позбавлення волі, у КК Киргизстану – від 12 до 15 років, у КК Колумбії – від 320 до 540 місяців, у КК Литви – від 3 до 15 років, у КК Люксембургу – довічне позбавлення волі, у КК Мальти – на строк до 30 років (див. ч. 4 ст. 54I), у мексиканському Загальному законі про насильницьке зникнення людей, викрадення, вчинені приватними особами, та про національну систему розшуку людей – від 40 до 60 років, у КК Молдови – від 10 до 20 років, у КК Монголії – від 1 до 5 років, у Законі Нідерландів про міжнародні злочини – довічне позбавлення волі або ув'язнення на строк до 30 років, у КК Нікарагуа – від 4 до 8 років, у Кодексі міжнародного кримінального права Німеччини – на строк не менше 5 років, у КК Норвегії – на строк до 30 років, у КК Панами – від 15 до 20 років, у КК Парагваю – на строк понад 5 років, у КК Перу – на строк понад 15 років, у КК Північної Македонії – на строк не менше 10 років або довічне позбавлення волі, у КК Польщі – на строк не менше 5 років або позбавлення волі на строк 25 років, у КК Румунії – від 15 до 25 років або довічне позбавлення волі, у КК Сальвадору – від 4 до 8 років, у КК Сербії – на строк не менше 5 років або довічне позбавлення волі, у КК Словаччини – від 7 до 12 років, у КК Словенії – на строк не менше 15 років, у КК Фінляндії – на строк не менше 1 року або довічне позбавлення волі, у КК Франції – довічне позбавлення волі, у КК Хорватії – на строк не менше 5 років або довгострокове ув'яз-

нення, у КК Чаду – довічне позбавлення волі, у КК Чехії – від 12 до 20 років або виняткове покарання (ув'язнення на строк від 20 до 30 років або довічне позбавлення волі), у КК Чорногорії – на строк не менше 5 років або довгострокове ув'язнення, у КК Швейцарії – на строк не менше 1 року (а як за злочин проти людяності – на строк не менше 5 років). У кримінальних кодексах Буркіна-Фасо, Конго і Малі за розглядуване діяння передбачена смертна кара. У ч. 3 ст. 109 КК Лесото вказано, що за цей злочин суд може застосувати те покарання, яке він вважає за потрібне, беручи до уваги тяжкість злочину та Інструкції з призначення покарання.

Окрім ув'язнення, законодавці деяких із вказаних держав передбачають й інші види покарань. Так, позбавлення права обіймати державні посади у разі вчинення аналізованого посягання загрожує за законодавством Аргентини (безстрокове), Гондурасу (на строк від 20 до 25 років), Колумбії (на строк від 160 до 360 місяців), Мексики (на строк, що не перевищує удвічі строк призначеного позбавлення волі, з моменту відбуття строку ув'язнення), Нікарагуа (на строк від 6 до 10 років), Перу (у ст. 320 КК строк не вказаний), Сальвадору (на строк від 4 до 8 років). Крім того, законодавець Гондурасу за вчинення насильницького зникнення передбачив покарання у виді позбавлення громадянства, а законодавці Габону, Колумбії, Мексики та Нідерландів – у виді штрафу. Румунський законодавець злочини проти людяності, одним із яких визнається аналізоване діяння, приписує карати не лише ув'язненням на строк від 15 до 25 років або довічним позбавленням волі, а й позбавленням певних прав. Французький законодавець, окрім довічного позбавлення волі, за розглядуваний злочин передбачає також додаткові покарання у виді позбавлення політичних, громадянських і сімейних прав; заборони обіймати державну посаду або займатися професійною чи громадською діяльністю, під час здійснення якої або у зв'язку з виконанням якої було вчинено насильницьке зникнення, або здійснювати комерційну чи промислову діяльність, очолювати, керувати чи контролювати комерційну організацію або промислове підприємство; заборони перебування у певних місцях, визначених судом; конфіскації майна; заборони зберігання чи носіння зброї, що підлягає дозволу; конфіскації однієї чи кількох одиниць зброї, яка є власністю засудженого чи якою він вільно користується. Крім того, у ст. 221-15 КК Франції вказано, що винні у вчиненні насильницького зникнення особи підлягають також соціально-судовому нагляду. У ст. 221-16 КК Франції передбачено вислання з території Франції будь-якого іноземця, визнаного винуватим у вчиненні насильницького зникнення, на строк не більше десяти років або ж безстроково.

За кваліфіковані види насильницького зникнення австрійський законодавець (як за злочин проти людяності) передбачив ув'язнення на строк від 10 до 20 років або довічне позбавлення волі, албанський – ув'язнення на строк від 10 до 20 років, аргентинський – довічне ув'язнення, гватемальський – смертну кару, колумбійський – ув'язнення на строк від 480 до 600 місяців, штраф у розмірі від 2666,66 до 7500 мінімальних розмірів заробітної плати та позбавлення права здійснювати державні функції на строк від 240 до 360 місяців, молдовський – позбавлення волі на строк від 15 до 20 років або довічне ув'язнення, монгольський – ув'язнення на строк від 2 до 8 років, німецький – довічне позбавлення волі або ув'язнення на строк не менше 10 років, перуанський – ув'язнення на строк від 30 до 35 років і позбавлення права виконувати державні функції, словацький – ув'язнення на строк від 10 до 15 років, фінляндський – ув'язнення на строк не менше 8 років або довічне позбавлення волі, швейцарський (як за злочин проти людяності) – довічне позбавлення волі. Законодавець Гондурасу встановив, що за кваліфіковані види розглядуваного діяння термін ув'язнення збільшується на третину, мексиканський законодавець передбачив, що встановлені за насильницьке зникнення покарання можуть бути збільшені не більше, ніж на половину. За особливо кваліфіковані види вказаного діяння у КК Албанії передбачено ув'язнення на строк не менше 30 років або довічне позбавлення волі, у КК Монголії – позбавлення волі на строк від 5 до 12 років, у КК Словаччини – позбавлення волі на строк від 15 до 20 років.

За привілейовані види насильницького зникнення законодавці, які виокремлюють відповідні пом'якшуючі кримінальну відповідальність за вказане діяння обставини, передбачають значно м'якші покарання. Наприклад, у КК Гондурасу вказано, що покарання за таке посягання зменшується на третину, у КК Панами – з половини до двох третин або з третини до половини (залежно від строку, протягом якого винний надав відомості про місцезнаходження потерпілої особи), у КК Колумбії – з половини до п'яти шостих, або з третини до половини, або до однієї восьмої частини (залежно від строку, протягом якого винний надав відомості про місцезнаходження потерпілої особи). У ст. 33 мексиканського Загального закону про насильницьке зникнення людей, викрадення, вчинені приватними особами, та про національну систему розшуку людей вказано, що покарання за насильницьке зникнення, вчинене за обставин, які пом'якшують відповідальність, може бути зменшене, однак на скільки конкретно – не уточнено. За відповідне діяння венесуельський законодавець приписує карати ув'язненням на строк від 12 до 18 років, німецький – на строк не менше 2 років, сальвадорський – на строк від 3 до 6 років.

Небезпечність поведінки керівника, пов'язаної із насильницьким зникненням особи, законодавці Албанії, Словаччини та Франції оцінюють по-різному. Законодавець Албанії за відповідні діяння керівника передбачив менш суворе покарання (ув'язнення на строк від 3 до 7 років, тоді як за акт насильницького зникнення – від 7 до 15 років), законодавці Словаччини і Франції – покарання, аналогічне тому, яке встановили за вчинення акту насильницького зникнення.

Зазначимо також, що відповідно до ст. 180.А КК Венесуели винні у вчиненні насильницького зникнення особи не можуть претендувати на помилування чи амністію.

Висновки. Таким чином, порівняльний аналіз законодавства зарубіжних держав про кримінальну відповідальність за насильницьке зникнення засвідчив значне різноманіття підходів до криміналізації та пеналізації вказаного діяння. Пов'язано це, зокрема, з тим, що законодавці, котрі встановили відповідальність за аналізоване посягання, брали за основу визначення насильницького зникнення, яке міститься у різних міжнародно-правових актах (Міжнародній конвенції про захист усіх осіб від насильницьких зникнень та Римському статуті Міжнародного кримінального суду), які встановлюють різні стандарти криміналізації зазначеного діяння. Крім того, чимало законодавців, імплементуючи відповідні положення міжнародних договорів у національне законодавство, трансформували наведену у них дефініцію насильницького зникнення.

Як видається, проаналізований досвід може знадобитися при удосконаленні вітчизняної кримінально-правової заборони, присвяченої відповідальності за розглядуване посягання. Зокрема, на серйозну увагу заслуговує віднесення переважно більшістю законодавців насильницького зникнення до злочинів проти міжнародного правопорядку, а не до посягань на особисту свободу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Criminal Code Act 1995 (Australia) / AustLII Databases. URL: <http://www5.austlii.edu.au/databases.html>.
2. Strafgesetzbuch (Österreich) (Bundesgesetz vom 23. Jänner 1974) / Jusline. URL: <https://www.jusline.at/gesetz/stgb>.
3. Уголовный кодекс Азербайджанской Республики от 30 декабря 1999 г. № 787-IQ (с последующими изменениями и дополнениями) / Информационные системы «Параграф». URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30420353.
4. Kodi Penal i Republikës së Shqipërisë (Miratuar me ligjin nr.7895, datë 27.1.1995) / Ministria e Drejtësisë. URL: https://www.drejtesia.gov.al/wp-content/uploads/2017/11/Kodi_Penal-1.pdf.
5. Código Penal Angolano (Lei n.º 38/20de 11 de Novembro) / Governo de Angola. URL: https://governo.gov.ao/fotos/frontend_1/gov_documentos/novo_codigo_penal_905151145fad02b10cd11.pdf.
6. Código Penal de la Nación Argentina (LEY 11.179 (T.O. 1984 actualizado)) / InfoLEG. URL: <http://servicios.infoleg.gob.ar/infolegInternet/anexos/15000-19999/16546/texact.htm>.
7. Code pénal de Belgique (1867, am of 2018) / Legislationline. URL: https://www.legislationline.org/download/id/8240/file/Belgium_CC_1867_am2018_fr.pdf.
8. Código Penal de Bolivia (20 de diciembre de 2017, Ley Nº 1005) / LEXIVOX. URL: <https://www.lexivox.org/norms/BO-L-N1005.html#idp5691872>.
9. Criminal Code of Bosnia and Herzegovina (amended 2018) / Legislationline. URL: https://www.legislationline.org/download/id/8499/file/CC_BiH_am2018_eng.pdf.
10. Code pénal Burkina Faso (Loi No. 043/96/ADP du 13 Novembre 1996 portant Code Pénal) / <https://landwise-production.s3.amazonaws.com>. URL: https://landwise-production.s3.amazonaws.com/2022/03/Burkina-Faso_Code-Penal_1996_FRENCH-1.pdf.
11. Code Pénal du Burundi (Loi n° 1/05 du 22 avril 2009 portant révision du Code pénal) / World Intellectual Property Organization (WIPO). URL: <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/fr/bi/bi009fr.pdf>.
12. Código Penal de la República Bolivariana de Venezuela (G.O. (5768E) 13/4/2005) / International Labour Organization. URL: <http://www.ilo.org/dyn/natlex/docs/SERIAL/65706/53561/F1608563985/VEN65706.pdf>.
13. Уголовный кодекс Республики Армения от 18 апреля 2003 г. (с последующими изменениями и дополнениями) / Национальное Собрание Республики Армения. URL: <http://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=1349&lang=rus>.
14. Code pénal gabonais (Loi n°042/2018 du 05 juillet 2019) / Droit Afrique. URL: <https://www.droit-afrique.com/uploads/Gabon-Code-2019-penal.pdf>.
15. Código Penal de la República de Guatemala (Decreto Nº 17-73) / United Nations. URL: https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/GTM_codigo_penal.pdf.
16. Código Penal de Honduras (decreto Nº 130-2017) / UN Treaty Body Database. URL: https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CCPR/Shared%20Documents/HND/INT_CCPR_HND_32137_S.pdf.
17. Código Penal español (Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre) / Conceptos Jurídicos. URL: <https://www.conceptosjuridicos.com/codigo-penal/>.

18. Criminal Code of the Kingdom of Cambodia (30 November 2009, No. 0911.1128; Khmer – English translation Bunleng Cheung) / Asian Judges Network on Environment. URL: <https://www.ajne.org/sites/default/files/resource/laws/7195/criminal-code-cambodia-en-kh.pdf>.
19. Уголовный кодекс Кыргызской Республики от 28 октября 2021 г. № 127 / Официальный сайт Министерства юстиции Кыргызской Республики. URL: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/112309>.
20. Código Penal Colombiano (Ley 599 de 2000) / Observatorio de Igualdad de Género de América Latina y el Caribe. URL: https://oig.cepal.org/sites/default/files/2000_codigopenal_colombia.pdf.
21. Loi n° 15/022 du 31 décembre 2015 modifiant et complétant le Décret du 30 janvier 1940 portant Code pénal / Leganet.cd. URL: <https://leganet.cd/Legislation/DroitPenal/Loi.15.022.31.12.2015.html>.
22. Lesotho Penal Code Act (Date of commencement: 09 March 2012; Date of assent: 20 December 2016) / LESLII. URL: <https://lesotholii.org/lis/legislation/num-act/6>.
23. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (Redakcija: 97 – 2021-11-23 (nuo 2022-02-01)). URL: http://www.infolex.lt/portal/start_ta.asp?act=doc&fr=pop&doc=66150.
24. Code pénal Luxembourgeois (Version consolidée au 1 novembre 2018) / Legislationline. URL: <https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/16/Luxembourg/show>.
25. Code pénal de la République du Mali (Loi N° 01-079 du 20 aout 2001) / National Implementation of IHL. URL: https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl-nat.nsf/implementingLaws.xsp?documentId=B0DABBF8125835AC1256B2200355654&action=openDocument&xp_countrySelected=ML&xp_topicSelected=GVAL-992BU6&from=state.
26. Criminal Code of the Republic of Malta (1854, as amended 2021) / Legislationline. URL: https://www.legislationline.org/download/id/9619/file/Malta_CC.pdf.
27. Ley General en Materia de Desaparición Forzada de Personas, Desaparición Cometida por Particulares y del Sistema Nacional de Búsqueda de Personas (Nueva Ley publicada en el Diario Oficial de la Federación el 17 de noviembre de 2017) / Cámara de Diputados. URL: https://www.diputados.gob.mx/LeyesBiblio/pdf/LGMDFP_200521.pdf.
28. Уголовный кодекс Республики Молдова (кодекс № 985 от 18 апреля 2002 г., с последующими изменениями и дополнениями) / Государственный реестр правовых актов. URL: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=129474&lang=ru#.
29. Эрүүгийн хууль (2015 оны 12 дугаар сарын 03-ны өдөр) / Эрх зүйн мэдээллийн. URL: <https://legalinfo.mn/mn/detail/11634>.
30. International Crimes Act Netherlands (Act of 19 June 2003 containing rules concerning serious violations of international humanitarian law) / Yale Law School Library Document Collection Center. URL: https://documents.law.yale.edu/sites/default/files/netherlands_-_international_crimes_act_english_.pdf.
31. Código Penal de la República de Nicaragua (LEY No. 641) / Poder Judicial República de Nicaragua. URL: https://www.poderjudicial.gob.ni/pjupload/noticia_reciente/CP_641.pdf.
32. Völkerstrafgesetzbuch (VStGB) vom 26. Juni 2002 (BGBl. I S. 2254), das durch Artikel 1 des Gesetzes vom 22. Dezember 2016 (BGBl. I S. 3150) geändert worden ist / Gesetze im Internet. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/vstgb/BJNR225410002.html>.
33. Penal Code of the Kingdom of Norway (LOV-2005-05-20-28) / Lovdata. URL: https://lovdata.no/dokument/NLE/lov/2005-05-20-28/KAPITTEL_2#KAPITTEL_2.
34. Código Penal de la República de Panamá (Comentado, 2016) / Ministerio Público de Panamá. URL: <https://ministeriopublico.gob.pa/wp-content/uploads/2016/09/codigo-penal-2016.pdf>.
35. Código Penal de la República del Paraguay (Ley No. 1160/97) / Corte Suprema de Justicia. URL: https://www.pj.gov.py/ebook/libros_files/Coleccion_de_Derecho_Penal_TomoI.pdf (див. також: Ley N° 4614 / Modifica los articulos 236 y 309 de la ley N° 1160/97 / BACCN. URL: <https://www.bacn.gov.py/leyes-paraguayas/3103/ley-n-4614-modifica-los-articulos-236-y-309-de-la-ley-n-116097-codigo-penal>).
36. Código Penal Peruano (actualizado 2022) / Pasión por el derecho. URL: <https://lpderecho.pe/codigo-penal-peruano-actualizado/>.
37. Criminal Code of the Republic of Northern Macedonia (As Amendment in 2018) / Refworld. URL: <https://www.refworld.org/docid/5aa108434.html>.
38. Kodeks karny (Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r., Dz. U. 1997 Nr 88 poz. 553) / Internetowy System Aktów Prawnych (ISAP). URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19970880553/U/D19970553Lj.pdf>.
39. Criminal Code of the Republic of Romania (July 17, 2009, updated until February 27, 2017) / Legislationline. URL: https://www.legislationline.org/download/id/8291/file/Romania_Penal%20Code_am2017_en.pdf.
40. Código Penal de la República de El Salvador (Decreto N° 1030) / OAS. URL: https://www.oas.org/dil/esp/Codigo_Penal_El_Salvador.pdf.

41. Krivični zakonik („Sl. glasnik RS“, br. 85/2005, 88/2005 – ispr., 107/2005 – ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 i 35/2019) / Paragraf Lex. Elektronska pravna baza. URL: <https://www.paragraf.rs/propisi/krivicni-zakonik-2019.html>.
42. Trestný zákon Slovenskej republiky (Zákon č. 300/2005 Z. z.) / Zákony pre ľudi.sk. URL: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2005-300>.
43. Criminal Code of the Republic of Slovenia (2008) / Legislationline. URL: https://www.legislationline.org/download/id/3773/file/Slovenia_CC_2008_en.pdf.
44. Criminal Code of Finland (1889, amended 2015) / Legislationline. URL: https://www.legislationline.org/download/id/6375/file/Finland_CC_1889_am2015_en.pdf.
45. Code pénal français (version en vigueur au 22 février 2022) / Légifrance. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGITEXT000006070719/>.
46. Criminal Code of Croatia (passed by the Croatian Parliament at session on 21 October 2011) / Legislationline. URL: https://www.legislationline.org/download/id/7896/file/Croatia_Criminal_Code_2011_en.pdf.
47. Code pénal de la République du Tchad (Loi n°2017-01 du 8 mai 2017) / Droit Afrique. URL: <https://www.droit-afrique.com/uploads/Tchad-Code-penal-2017.pdf>.
48. Trestní zákoník (Zákon č. 40/2009) / Zákony pro lidi. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>.
49. Criminal Code of Montenegro (2003, amended 2018) / Legislationline. URL: https://www.legislationline.org/download/id/8406/file/Montenegro_CC_am2018_en.pdf.
50. Schweizerisches Strafgesetzbuch, vom 21. Dezember 1937 (Stand am 1. Januar 2022) / Fedlex. Die Publikationsplattform des Bundesrechts. URL: https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/54/757_781_799/de.
51. Ποινικός Κώδικας / Lawspot Collaboration Tool. URL: <https://collab.lawspot.gr/sites/default/files/mashup/feka/2019/fek-95-2019.pdf> (див. також: ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΕΙΣ ΔΙΑΤΑΞΕΩΝ ΤΟΥ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΚΩΔΙΚΑ (pp. 54–55) / Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης. URL: http://www.opengov.gr/ministryofjustice/wp-content/uploads/downloads/2014/04/sxedio_nomou_prostasia_2014.pdf).
52. Código Penal Federal de México (Última Reforma DOF 24-01-2020) / Justia México. URL: <https://mexico.justia.com/federales/codigos/codigo-penal-federal/libro-segundo/titulo-decimo/capitulo-iii-bis/>.